

відповідних відносин повинна превалювати над метою кримінального покарання злочинця і досягнення цілей превенції.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 року // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 9-13. — Ст. 88.

МУРЗАНОВСЬКА А. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри кримінального процесу

ПІДСТАВИ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Питання щодо підстав кримінально-процесуальної відповідальності є досить дискусійним. В науковій літературі виділяють від однієї до трьох підстав застосування даного виду відповідальності, розглядаючи в якості підстави: правопорушення (М. Д. Шиндяпіна, І. С. Самошенко, М. Х. Фарукшин, В. І. Гойман, Н. С. Малєїн); виділяючи фактичну (правопорушення) та юридичну (норма права) підстави (П. С. Елькінд, В. С. Вєпрев) або додаючи до цього ще й прийняття відповідного рішення (Л. В. Гаврилюк).

З першою та останньою точками зору важко погодитись, адже без закріплення в законі обов'язків та наслідків їх невиконання не може йти мова про притягнення особи до відповідальності, яка не може застосовуватись за аналогією, що вже було підкреслено в науковій літературі [1, с. 97-100], причому мова йде не про заперечення застосування аналогії в кримінальному процесі, тим більше новий КПК України прямо закріпив можливість застосування аналогії (ст. 9 КПК України), мова йде саме про недопустимість застосування за аналогією заходів кримінально-процесуальної відповідальності. З іншого боку не можна погодитись і з виділенням такої підстави, як правозастосовний акт [2, с. 4], адже в ньому лише констатується вчинення певного правопорушення та визначається захід та міра відповідальності.

Видається більш обґрунтованою позиція, що була сформульована свого часу П. С. Елькінд про наявність фактичної та юридичної підстав застосування кримінально-процесуальної відповідальності [1, с. 97-100].

Поділ підстави на фактичну та юридичну, як зазначає В. С. Вепрев, дозволяє методологічно дослідити спочатку фактичний його прояв у всіх притаманних йому формах й різновидах, а потім виявити з врахуванням діючого кримінально-процесуального законодавства та практики його застосування наскільки повно й адекватно воно відображає в юридичних складах чи моделях відповідні форми фактичної підстави (поведінки, діяльності) відповідальності та дозволяє застосовувати санкції. Так, дослідивши підстави кримінально-процесуальної відповідальності (до яких він відніс: кримінально-процесуальне правопорушення, зловживання кримінально-процесуальним правом та розсуд посадових осіб), дійшов висновку, що має місце невідповідність протиправних форм поведінки та діяльності (фактичної підстави) їх юридичному закріпленню та відображенню у вигляді складів протиправного діяння) [3, с. 218-219].

Фактичною підставою кримінально-процесуальної відповідальності може бути тільки кримінально-процесуальне правопорушення. Тут важливим є зроблені певні зауваження, що необхідно мати на увазі, що винне діяння в різних сферах суспільних відносин — різне: в одних воно виступає як вина в злочинному посяганні, в інших — як винне діяння адміністративного характеру, в третіх — як дисциплінарний проступок та ін. Кримінально-процесуальне порушення це: а) порушення вимог кримінально-процесуального закону, б) вчинене конкретною особою — суб'єктом кримінального судочинства, в) в формі свідомого порушення особою відповідних правових обов'язків [1, с. 98]. Це важливо, адже в літературі зазначається, що кримінально-процесуальне правопорушення може бути і адміністративним чи дисциплінарним проступком, і злочином та відповідно будуть застосовані санкції, передбачені не КПК, а іншими галузями права (І. Л. Петрухін, Л. Д. Удалова, О. Ю. Хабло). Це в свою чергу дало можливість науковцям дійти висновку, що порушення норм кримінального процесуального права, яке спричиняє застосування санкції іншої галузевої належності, є кримінально-процесуальним правопорушенням і відповідним галузевим правопорушенням (тобто міжгалузевим) [4, с. 29-30; 5, с. 8], а кримінально-процесуальна відповідальність має розглядатись як міжгалузевий інститут. Проте з такою позицією не можна погодитись, тому, що кримінальна чи адміністративна відповідальність настає за злочин або адміністративне порушення, передбачені відповідними законами, тому можна вести мову про необхідність розмежування понять кримінально-процесуальне правопорушення та порушення норм кримінального процесуального права. Зазначимо, що питання співвідношення понять кримінального процесуального порушення та правопорушення містяться в роботі Е. Є. Томіна [6, с. 13-54], який провів дослідження юридичних наслідків вчинення кримінальних процесуальних правопорушень, хоча і ні зі всіма висновками, зробленими за результатами дослідження можна погодитись.

Юридичною підставою застосування кримінально-процесуальної відповідальності є норми кримінально-процесуального права, що передбачають як обов'язок (в диспозиції), порушення якої складає правопорушення, так і міру відповідальності (в санкції) за порушення відповідного правового обов'язку. Процесуальна відповідальність можлива тільки на підставі закону, в межах, що встановлені законом, за умови дотримання процесуальних гарантій законності й обґрунтованості такої відповідальності [1, с. 99-100].

Значення виділення фактичної та юридичної підстав полягає в тому, що вони взаємопов'язані, що проявляється як відображення фактичного діяння, поведінки у відповідному складі кримінально-процесуального правопорушення, наявного в кримінальному процесуальному законі, яке повинно відображати юридично значимі ознаки такої поведінки. Саме до цього має прагнути законодавець, адже на сьогодні стосовно багатьох проявів фактичної підстави кримінально-процесуальної відповідальності така визначеність відсутня, що значно ускладнює застосування заходів кримінально-процесуальної відповідальності.

Список використаної літератури:

1. Элькин П. С. Цели и средства их достижения в советском уголовно-процессуальном праве. — Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1976. — 143 с.
2. Гаврилюк Л.В. Відповідальність слідчого: кримінально-процесуальні засади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Київ. нац. ун-т внутр. справ. — К., 2009. — 18 с.
3. Вепрев В. С. Основания уголовно-процессуальной ответственности [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Вепрев Виталий Сергеевич ; Южно-Уральский государственный университет. — Челябинск, 2006. — 265 с.
4. Пикельный Д. С. Уголовно-процессуальные правонарушения, связанные с применением мер процессуального принуждения в российском уголовном процессе: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Пикельный Дмитрий Сергеевич. — Тюмень, 2006. — 213 с.
5. Удалова Л. Д., Хабло О.Ю. Зловживання у сфері кримінального процесу : Монографія. — К. : Дакор, 2010. — 176 с.
6. Томін Е. Є. Процесуальні порушення у досудовому та судовому провадженнях [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Томін Едуард Євгенович ; Національна академія прокуратури України. — Київ, 2016. — 221 с.